

Dr. Čermelj Lavo
Dvorakova 6/II
LJUBLJANA
biti prvi
imenom reviziji, in-
formiramo svetovno javnost o na-
ših upravljenih zahtevah in si
pridobimo zaveznikov.
»Val«, 9.—10. št. 1932-33.«

ISTRA

»Naši kampanji za reviziju naj
vzporedno sledi podesetorjeno de-
lo, da se popravi savest našega
ljudstva.
»Val«, 9.—10. št. 1932-33.«

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULJSKE KRAJINE

KATOLIČKI KONGRES U BEČU I NAŠA MANJINA

MEMORANDUM O PROGONU NAŠEG I NJEMAČKOG JEZIKA IZ CRKVE U JULJSKOJ KRAJINI I JUŽNOM TIROLU
ZAJEDNIČKI APEL NAŠE I NJEMAČKE MANJINE



Dr. F. B. Sedej

Kršćanska pobjeda nad Turcima pod Bečom godine 1683, koja je, može se reći, odlučila sudbinom evropskoga Zapada, sadržaje po svome značenju elemente koji se mogu izrabiti i u današnjim prilikama. Prošlih dana u Beču, prigodom proslave dvjestopetdesetogodišnjice to se učinilo u dva pravca. S jedne strane istaknuta je uloga stare Austrije u obrani kršćanstva sa vrlo jasnim aluzijama na sadašnje političko stanje naročito na borbu Austrije koju ona vodi za svoju nezavisnost. S druge strane naglašena je velika uloga kršćanstva, posebice katoličke crkve, na kojoj se temelji evropska civilizacija, kojoj i danas kao i pred dvjestopetdeset godina prijeti opasnost s istoka samo u drugoj formi. Jedno i drugo je obojeno jakim političkim bojom. Katolicizam i austrijska država idu su uvijek uporedo, a danas idu više nego ikada. Njihova sloga došla je do izražaja u onim visokim načelima koja su izjavljena s jedne i s druge strane. U tu harmoniju zajedničkih ideala i interesa unio je jedan memorandum, pročitan na bečkom kongresu, prilično oštar ton disharmonije. Bio je to memorandum koji su podnijeli katolici, Nijemci, i Jugoslaveni iz Italije o stanju njihovih manjina u vjerskom pogledu.

Pritužaba sa strane jednih i drugih o njihovom vjerskom položaju bilo je i do sada, no njihovi glasovi kolikogod ogorčeni i puni teških optužaba, nisu nailazili na odjek koji bi zaslužili. Fakat da je memorandum pročitan na velikom bečkom kongresu u prisustvu najviših crkvenih predstavnika, a i samoga papinskog izaslanika kardinala La Fontaine, daje mu posebno značenje. Preko bečkoga kongresa upozoren je čitav svijet na crkvenom postupku, koji se provodi prema njemačkim i jugoslovenskim katolicima u granicama Italije, u kojoj se nalazi i sama glava katoličke crkve. No značenje toga memoranduma koji se bavi samo crkvenim prilikama prelazi njegov uži okvir, jer na temelju njega može si svijet stvoriti sud o cjelokupnom stanju narodnih manjina u Italiji i može se uvjeriti koliko su opravdane njihove tužbe na nasilja koja im se dnevno nanose.

Memorandum je sastavljen u dosta suzdržljivom tonu. To je razumljivo, kada se zna da je on podnesen sa strane katolika pred jedan katolički forum. No i takav kakav jest sadržaj neke brojke i činjenice, koje djeluju kao optužba. Imenom se spominju biskup južnotirolski Endrici i administrator goričke nadbiskupije Sirotti, koji su dopustili namještenje talijanskih vjeroučitelja u njemačkim odnosno slovenskim općinama i tako sa svoje strane poduprli talijansku asimilaciju koju u tim krajevima sprovodi fašizam. Memorandum optužuje i one talijanske biskupe koji su dali da se iz njihovih biskupija premještaju svećenici u talijanske krajeve u misiji koja je u direktnoj protivenosti s riječima pape Pija X., koji je rekao da je »duhovna pastira u materinskom jeziku naravno i nadnaravno pravo katolika«.

Svaljevanje krienje na pojedine biskupe, u koliko ona ne otpada na same vlasti, opravdano je u mnogom. Po onome kako oni idu na ruku intencijama fašizma čini se da su dosta daleko od pravedne spoznaje da bi trebali biti pastiri koji bi se jednako imali brinuti za Slavene kao i Talijane. No promašilo bi se kada bi se svu

Memorandum koji donosimo u glavnijim njegovim dijelovima imao je u cijeloj jugoslavenskoj štampi prije par dana kad je objavljen, neobično veliki publicitet. Jer se radi o nama i jer su u njemu iznešene teške činjenice i optužbe koje ilustriraju ugroženi položaj naše i njemačke manjine pod Italijom i na vjersko-crkvenom području, to je on za nas i za svu javnost dokument prvoga reda. Memorandum sadrži u glavnom ovaj tekst:

»Časne crkvene knezove i pripadnike njemačkoga naroda — čitavoga svijeta, kao i predstavnike ostalih katoličkih naroda uputila je na ovaj veličanstveni zbor čežnja, da se u kršćanskoj zajednici naroda stvori istinski pravni i mirovni red. Položaj zapada budi najveću brigu i poziva nas na razmišljanje. Skupnost evropskih naroda je razbijena i pravni je red poljuljan. Ako želimo da kršćansku Evropu opet uspostavimo, moramo maknuti s puta sve zapreke, koje sprečavaju obnovu kršćanskog reda. Među najveće zapreke, koje sprečavaju obnovu kršćanskoga reda spada u prvom redu žalosna sudbina njemačkih i jugoslovenskih katolika u Italiji. Ta žalosna sudbina ne samo da sprečava miran život između talijanskih, njemačkih i jugoslovenskih naroda u srednjoj Evropi, nego predstavlja također i tešku ranu na tijelu katoličke crkve. Zatiranje njemačkog i jugoslovenskog ljudstva u Italiji je u historiji evropskih država po svojoj bezobzirnosti bez uporedjenja. Od nekih 900 njemačkih i slavonskih škola ne postoji danas nijedna više. Roditelji ne smiju svoju djecu da podučavaju u vlastitom jeziku, pa niti u privatnim školama. U talijanskim školama se i vjeronauk ne smije podučavati drugačije nego u talijanskom jeziku. Nasilnim učlanjivanjem slavonske i njemačke djece u talijanske državne omladinske organizacije naraštaj se otudjuje od svojih roditelja i svog naroda. Cvatuće društveno i kulturno življenje manjina potpuno je uništeno i ne tolerira se niti najnedužnije zabavno društvo, koje ne bi imalo talijanskog karaktera. Niti katoličke akcije u svojem jeziku ne smiju imati jugoslovenski katolici u Italiji! Sva je slavonska katolička štampa uništena, neizuzevši niti vjerske štampe. Njemačka i jugoslovenska djeca ne smiju se više niti krstiti imenima njemačkih ili slavonskih svetaca, kao što su na primjer Wolfgang, Sv. Ćiril i Metod itd.

U memorandumu se nadalje kaže: »Teško zatirano njemačko i jugoslovensko ljudstvo Južnog Tirola i Julijske Krajine traži kao svaki teško progoneći narod u historiji zaštite i oslonca u najvećem moralnom auctoritetu čovječanstva, u katoličkoj crkvi, koja je bila od Krista ustanovljena kao braniteljica prava i zaštitnica slabih«.

krienju bacilo na njih. Ako se u memorandumu citiraju samo oni imade to svoje razloge. U samom memorandumu navode se takve stvari za koje nije teško zaključiti da ih biskupi sve ne mogu izvoditi u svoje ime, jer u crkvenoj hijerarhiji imade i drugih koji su nad njima. Kada to govorimo, nije nam namjera da činito neka olakšica, niti da možda nekome oduzimamo krivnju, jer bi nam tobože konveniralo da pronađemo druge krivce. Položaj našega naroda ne bi time ni u crkvenom ni u bilo kojem pogledu bio olakšan. Stanje je krajnje žalosno, i je li tu kriv više Petar od Pavla ne mijenja na stvari nimalo. No nama ovdje mora biti dopušteno konstatirati da nam u traženju krivaca nije potrebno ići preko memoranduma. On sam u sebi sadržaje aluzije koje su dovoljno jasne i iz-

Dalje se kaže u tom memorandumu: »da je vjeronauk u materinjem jeziku, kako je rečeno u kanonskom pravu, naravno pravo. Papa je Pijo XI to potvrdio svojim pismom biskupu Berningu u Osnabrücku aprila 1928 naglasivši, da je »dušobrižništvo u materinjem jeziku naravno i nadnaravno pravo katolika«. U Južnom Tirolu i Julijskoj Krajini postupao se sasvim u protuslovju s tim načelom. Najprije je talijanska vlada proglašala preko granice 107 svećenika Jugoslavena tako da je 100.000 vjernika ostalo bez domaćeg svećenstva. U 62 župe, koje su na taj način ostale bez svojih svećenika biskupi tih biskupija postavili su 62 talijanska svećenika, koja su slavonski jezik, bilo u skupnoj molitvi, bilo u pjevanju, propovjedi i nauku vjere sasvim ukinuli. Proglašeno je iz onih krajeva i sve slavonsko i njemačko redovništvo, a talijanski redovnici sarađuju u raznarodjivanju slavonskog i njemačkog stanovništva. Talijanski biskup na Rijeci ne dozvoljava Jugoslavenima, kojih ima u tom gradu 15.000, niti jedne propovijedi u tjednu u materinjem jeziku, a talijanski biskup u Zadru svojim slavonskim vjernicima nikada nije progovorio u njihovom jeziku. U dječakim sjemeništima manjinskog teritorija, koji su po zakonu u isključivoj kompetenciji biskupa, nastavlja se jezik isključivo talijanski, a na Rijeci i u Kopru ne smiju slavonska djeca u tim zavodima da se služe materinjim jezikom niti u međusobnom i privatnom općenju.

U novije vrijeme pogodio je Nijemce i Jugoslavena pod Italijom nov sudbonosan udarac. Budući da se u školi, gdje se je do posljednjeg vremena podučavao vjeronauk po učiteljima, ta poduka vršila isključivo u talijanskom jeziku, bili su njemački i jugoslovenski svećenici prisiljeni, da podučavaju djecu u vjerskim i moralnim istinama u materinjem jeziku bilo u crkvi ili u župnim domovima. Budući da talijanska poduka vjeronauka po učiteljima u školi nije donijela željenog uspjeha i budući da s druge strane nije tako lako zabraniti njemačkom i jugoslovenskom svećenstvu da djeci podjeljuje vjeronauk u materinjem jeziku u crkvi, talijanska je vlada izmislila načrt, da se školama pridoda posebni talijanski katehete, koji će ujedno vršiti posao pomoćnih duhovnih pastira u kraju, gdje se nalazi škola. U tom smislu je izišao za Južni Tirol kraljevski dekret od 27 augusta 1932. Taj dekret je u Južnom Tirolu stvorio 30 mjesta za takve vjeroučitelje svećenike, koji će za svoj rad na raznarodjivanju dobiti od države još i posebni dodatak na plaću. Na taj se način namijera izgurati domaći vjeronauk, koji podjeljuje djeci u crkvi domaći svećenik, župnik. Ta namjera kraljevskog dekreta ne bi se ipak mogla

realizovati, kad kompetentni biskupi, kako je to njihovo pravo, ne bi na to pristali, jer prema konkordatu vlada ne može imenovati nijednog državnog vjeroučitelja (katehetu), ako kompetentni biskup s time nije sporazuman. Isti zakon kaže pored ostaloga i to, da mora kateheta svaki momenat da napusti svoje mjesto, ako ga biskup pozove da to učini. Radi toga je njemački narod u Južnom Tirolu čvrsto vjerovao da će se vladin plan izjaloviti i nadao se, da će se biskupi suprotiviti tom postavljanju kateheta u asimilacione svrhe. Ali te se nade nisu ostvarile, jer je tridentinski biskup Endrici dozvolio da se imenuju talijanski vjeroučitelji u njemačkim općinama Južnog Tirola i već je postavljenih 12 tih vjeroučitelja. U Julijskoj Krajini taj dekret još nije uveden, ali vlada je i bez toga do sada poslala 7 novih talijanskih svećenika u sasvim slavonske općine, da podučavaju vjerske istine i crkveno pjevanje te da po potrebi pomažu domaćem svećeniku vršenje dušobrižništva u talijanskom jeziku, i ako za to ne postoji nikakva potreba. I u Julijskoj Krajini je apostolski administrator goričke nadbiskupije Giovanni Sirotti odobrio namještenje takvih talijanskih kateheta, koji će se baviti odnarodjivanjem slavonske djece. Odgovornost zato, međutim ne pada samo tridentinskog biskupa Endricia i Sirotti, nego i biskupe onih talijanskih provincija adakle su ti katehete s dozvolom svojih biskupa otišli da na teritoriju manjina izrabljuju vjeru u asimilacione ciljeve.

KONGRES ZVEZE JUGOSLOVENSKIH EMIGRANTSКИH DRUŠTEV

SEJA ZVEZNEGA DIREKTORIJA

V smislu 12. člana zveznoga pravilnika sklicuje zvezni predsjednik sejo zveznoga direktorija ZA 23. SEPTEMBRA OB POL. SEDMI URI ZVEČER, to je na predvečer emigrantskega kongresa, v prostorih društva »Branibor« v Ljubljani — Šelenburgova ul. 7/II, z edino točko dnevnega reda:

PRETRES DNEVNEGA REDA EMIGRANTSKEGA KONGRESA

Radi zaključitve delovanja letošnjega emigrantskega kongresa, proučitve referatov ter poslednjih predpriprav za kongres, se naprošajo vsi člani zveznoga direktorija, da se prav gotovo udeležijo seje direktorija.

Drugi dan, u nedjelju 24. septembra u 9 i po sati počinje u Delavskoj zbornici rad sam kongres, kako je u listu već bilo objavljeno.

VAŽNO ZA SVE KOJI PUTUJU NA KONGRES

Ministarstvo saobraćaja odobrilo je četvrtinsku povlasticu za sve one koji namjeravaju u Ljubljani na emigrantski kongres. Legitimacije se podižu kod pojedinih organizacija.

Članovi društva »Istre« koji bi željeli putovati u Ljubljani na kongres, neka se zbog pogodovne vožnje jave u tajništvo društva »Istra« — Boškovičeva ul. 40.

realizovati, kad kompetentni biskupi, kako je to njihovo pravo, ne bi na to pristali, jer prema konkordatu vlada ne može imenovati nijednog državnog vjeroučitelja (katehetu), ako kompetentni biskup s time nije sporazuman. Isti zakon kaže pored ostaloga i to, da mora kateheta svaki momenat da napusti svoje mjesto, ako ga biskup pozove da to učini. Radi toga je njemački narod u Južnom Tirolu čvrsto vjerovao da će se vladin plan izjaloviti i nadao se, da će se biskupi suprotiviti tom postavljanju kateheta u asimilacione svrhe. Ali te se nade nisu ostvarile, jer je tridentinski biskup Endrici dozvolio da se imenuju talijanski vjeroučitelji u njemačkim općinama Južnog Tirola i već je postavljenih 12 tih vjeroučitelja. U Julijskoj Krajini taj dekret još nije uveden, ali vlada je i bez toga do sada poslala 7 novih talijanskih svećenika u sasvim slavonske općine, da podučavaju vjerske istine i crkveno pjevanje te da po potrebi pomažu domaćem svećeniku vršenje dušobrižništva u talijanskom jeziku, i ako za to ne postoji nikakva potreba. I u Julijskoj Krajini je apostolski administrator goričke nadbiskupije Giovanni Sirotti odobrio namještenje takvih talijanskih kateheta, koji će se baviti odnarodjivanjem slavonske djece. Odgovornost zato, međutim ne pada samo tridentinskog biskupa Endricia i Sirotti, nego i biskupe onih talijanskih provincija adakle su ti katehete s dozvolom svojih biskupa otišli da na teritoriju manjina izrabljuju vjeru u asimilacione ciljeve.

Ranu bi trebalo nastojati zacijeliti u interesu katoličke crkve — to veli sam memorandum. Za to bi bio potreban radikalni lijek. Trebalo bi tu mnoge maknuti, mnogo reparirati, jednom riječju odbaciti sistem i napustiti put kojim se pošlo. To bi svakako trebalo. A da li se to i može? To je stvar onih koji bi se trebali osjećati dužnima da stvar poprave i spašavaju načela koja moraju vrijediti za sve jednako. Mi iskreno sumnjamo da će se za naš narod išta promijeniti. U jednoj politici odveć se išlo daleko da bi se tu moglo tako zacijeliti teške rane, zadane s one strane koja je trebala pružati potporu protiv nasilja i nepravda.

A naš narod? Tu se može jedino reći da su njegovi predstavnici prilikom kongresa učinili što su mogli!

M. R.

U Memorandumu se naglašava nadalje, da je pouka vjeronauka u materinjem jeziku naravno pravo i to je ne samo potvrdio Papa Pijo XI nego i sam tridentinski biskup Endricci, koji je 1902 za vlade Franje Josipa u svom pastirskom listu (15 aprila 1912) napisao:

»Odnarodjivanje nekog kraja ne krši samo naravno pravo, nego je i protiv pozitivnog prava, u koliko takvo postupanje nadasve škodi kršćanskom uzgoju omladine. Materinji jezik je neophodno potrebno sredstvo da djeca velike istine katekizma, koje pretstavljaju često velike misterije, shvate, da bi im se dolsta u srca usadila i da bi im bile putokaz za krijevostan život u duhu vjere. Zato oni, kojima je povjerenja briga za vjersku budućnost budućih generacija, ne mogu ostati ravnodušni prama pokušajima onarodjivanja, koji pretstavljaju moralno onemogućivanje kršćanskog uzgoja omladine, naročito ako se radi o osnovnoj školi. Teška i puna je odgovornosti zadaća uzgoja koja je od Krista povjerena Crkvi, a ništa nije manja odgovornost roditelja u tom pogledu. Zato imaju roditelji dužnost, da materinji jezik očuvaju i uzgajaju i nikakva okolnost ih ne može otkinuti od te dužnosti, koju nalaže naravni zakon, koji je potvrđen od Krista«.

To je pisao biskup Endricci, koji sada aktivno radi na raznarodjivanju njemačke manjine u granicama Italije.

Memorandum se završava pozivom na mjerodavna lica, da zlo, koje je snašlo Jugoslavena i Nijemce u Italiji spriječe. Memorandum upućuje hitnu molbu kardinalima, nadbiskupima, biskupima, svećenicima i katolicima svijeta naroda, da mole za progonjene Jugoslavena i Nijemce u Italiji i da učine sve što je u njihovoj moći, da se njihova sudbina olakša, da porade na tome, da se zaštite te manjine na način, na koji su zaštićene manjine u Njemačkoj po Konkordatu, koji je nedavno sklopljen u kojem je izričito priznato naravno pravo drugim narodima u Njemačkoj, da imaju dušobrižništvo u svojem jeziku. Onima, koji dozvoljavaju ili šutke trpe da se netalijanski katolici onarodjuju putem crkve, treba to bezuvjetno zabraniti. Ako se katolička načela o vjeri i jeziku ne budu poštovala kazne na koncu memorandum, uzaludna su sva nastojanja oko obnove kršćanske Evrope.

Memorandum je potpisan »Septembra u Svetog godini 1933. — Njemački i jugoslavenski katolici u Italiji«.

ODJEK MEMORANDUMA U JUGOSLAVENSKOJ ŠTAMPI

»NOVOSTI« I »SLOVENEK« O MEMORANDUMU.

Kako smo već istakli na drugom mjestu, bečki memorandum jugoslavenskih i njemačkih katolika, donijeli su u većem ili manjem opsegu gotovo svi jugoslavenski listovi.

Neki listovi donijeli su pored teksta i značajne komentare. Tako su da spomenemo samo neke, zagrebačke »Novosti« donijele uvodnik u kojem su opširno komentirale memorandum. »Novosti« među ostalim pišu:

»Ovaj put se, ma da su memorandum sastavili katolici i to oni akreditovani i dostojni da nastupe na takvom kongresu, nije izbjegavalo, da se istakne, da nije krivnja za prilike u Julijskoj Krajini isključivo na fašizmu i talijanskoj državi, nego, da su saučesnici u tom zlu i visoki predstavnici crkve u Julijskoj Krajini i oni u ostaloj Italiji. U memorandumu se pred bezbrojnim biskupima i kardinalima sakupljenim u Beču ne optužuje samo Italija, nego se optužuju i njihovi kolege talijanski biskupi kao vrlo odgovorni i aktivni saradnici u asimilacionoj i protukršćanskoj akciji u Julijskoj Krajini i Tirolu.

To je najvažnija strana toga memoranduma i to daje ovom memorandumu naročiti karakter, koji treba primiti s priznanjem«.

Ljubljanski »Slovenec« koji je prvi donio memorandum, osvrnuo se u povodu toga u posebnom uvodniku na memorandum.

U nizu protesta podignutih na obranu ugroženih crkvenih prava našega naroda pod Italijom, ovo je svakako pored poznate martovske okružnice jugoslavenskog episkopata, najjači protest, što se može razabrati već i po odjeku koji je memorandum dosada postigao.

Politika in vera

FAŠIZEM IN DUHOVNA OBLAST

TUDI BENEŠKI SLOVENCİ NE SMEJOVEČ SLISATI V CERKVI MATERNEGA JEZIKA

Enaka usoda kot Slovence na Primorskem, čaka sedaj tudi beneške Slovence, ki spadajo pod videmsko nadškofijo in ki so slovensko božjo službo imeli do danes od pamtveka in v tem oziru od italijanskih oblasti, dokler je vladal demokratični režim, niso bili nikoli nadlegovani. V očitnem nasprotju s konkordatom ki cerkvene zadeve vse-skozi podreja, kakor je to po cerkvenih kanonih samo po sebi umevno, izključno le cerkveni oblasti, je sedaj prepovedala civilna oblast v vsem področju videmske prefekture rabo slovenskega jezika v bogoslužju. Duhovščina ne sme med beneskimi Slovenci, kakor je to navada, odkar tukaj prebiva slovenski rod, več pridigati v slovenskem jeziku, niti brati pri sv. maši evangelija v slovenskem jeziku, niti imeti v cerkvi kršćanskega nauka v jeziku prebivalstva. Dovoljuje se začasno samo čisto kratka rekapitulacija kršćanskega nauka v slovenskem jeziku za stare ljudi in sicer posebič.

Da se pravilno preцени odgovornost pristojne cerkvene oblasti pri tako dalekosežnem koraku režima, ki je odpravil jezik iz cerkvenih prostorov, kjer je vladal skoro celo tisočletje, je treba vedeti sledeče: Prefekt videmske province se je po nalogu najvišjega mesta javil pri nadškofu in ga je, ko ga je obvestil

o nepreklicni nameri vlade, nagovarjal, naj bi prepoved rabe slovenskega jezika v bogoslužju izdal on, namreč nadškof. Edino, kar je škof storil, je bilo to, da je izjavil, da on tega ne more in ne sme. Ni pa nadškof Nogaró storil tega, kar so njegovi slovenski verniki od njega po pravici smeli pričakovati, da bi bil namreč proti taki nameri odločno protestiral in jo preprečil, ker je on tako po cerkvenih zakonih kakor po državnem zakonu edina instance, ki ima odločati o bogoslužnem jeziku in navadah. Bilo kakor bilo, prepoved je izšla. Naj bi bila poklicana cerkvena oblast proti temu vsaj potem, ko je ta naredba izšla, protestirala. Oblast pa je začela svojo naredbo nemudoma izvajati, kajti orožniki že plenijo po hišah slovenski katekizem v beneskem dialektu, ki je v rabi že več desetletij in katerega četrta izdaja je izšla 1. 1930. V cerkvi sami pa je naletela krivična odredba obalsti na odpor naroda, ki je od pamtveka vajen, da se mu pridiga v domačem slovenskem jeziku. Duhovniki, ki so po rodu Slovenci in vzgojeni v semenišču v Vidmu, si niso vedeli pomagati drugače, kakor da so pridigane sploh ustavili.

Pripomniti je, da je fašistična oblast na enak način prepovedala rabo francoščine v Val d'Aosta, kjer je od pamtveka v cerkvi v rabi francoščina, ki je jezik ondotnega prebivalstva.

SIROTTI IN NOGARÓ

zahtevata od slovenske duhovčine prisego da ne bo pastirovalo v slovenskem jeziku

Upravitelj goriške nadškofije Sirotti je pričel izvajati vedno hujši pritisk na naše duhovništvo. Grozi jim s prefekturnimi oblastmi, z italijanskimi župani, postavljenimi po slovenskih občinah, z lokalnimi oblastmi, s krajevnimi organizacijami in tajništvji fašistične stranke.

Da bi izvajal še hujši pritisk in onemogočil vsako delovanje duhovščine v materinjem jeziku med slovenskimi verniki svojih župnij, je pred kratkim poklical v Gorico 70 slovenskih duhovnikov. Že predhodno je povabil na ta sestanek v Gorico videmskega nadškofa Nogaró, ki ima pod seboj beneške Slovence. Ko so se sestali poklicani slovenski duhovniki, je Sirotti zahteval od njih ob asistenci videmskega nadškofa naj se odredijo vsakega poučevanja in delovanja med svojimi verniki v slovenskem jeziku ter naj obenem obljubijo to s prisego pred nadško-

fom. Slovenska duhovščina se je seveda temu pritisku odločno uprla in je takoj odklonila vsako obljubo in prisego, ki bi bila v nasprotju s kanoničnim pravom. Obenem so vsi slovenski duhovniki sestavili spomenico in jo poslali papežu. V tej spomenici naštevajo trpljenje slovenskih vernikov radi pritiska, ki se vrši nad duhovščino, in težke posledice ki bi nastale zaradi tega med slovenskimi verniki v Julijski Krajini. Obenem prosijo papeža, naj končno uredi vprašanje goriške nadškofijske stolnice ter jih reši nekršćanskega nasilnika, ki jo sedaj upravlja.

Omenjeni nastop nadškofijskega upravitelja Sirottila in videmskega nadškofa Nogaró je zelo hudo vplival na slovenske vernike, katerim je v težkem preganjanju od strani italijanskih fašističnih oblasti ostala edino ona uteha in tolažba, ki jo jim daje slovenska duhovščina v cerkvi. (Slovenec).

FAŠISTIZIRANJE VERE

»Preghiera del marinaio italiano«

Trst, september 1933. (Ojet) Po latinsko-rimskem sporazumu se rimskokatoliška cerkev prav dobro razume s fašizmom. Uničevanje verske svobode naše manjšine, hlapčevanje katoliške akcije Mussoliniju, imenovanje posebnega bališkega škofa in še mnogo takih in enakih dejstev dokazuje, da ima fašizem od lateranske kupčije velik dobiček. Tudi mornarska molitev, ki smo jo dobili v roke, dokazuje, da je v italijanskem katoličanstvu vedno manj kristjanstva in vedno več fašizma.

»Preghiera del marinaio italiano«, ki jo molijo mornarji vsak večer ob spuščanju zastave, ima tudi sledečo zanimivo prošnjo:

»O veliki Bog, reši in povzdigni naš narod v njegovi veri, reši in povzdigni kralja, daj pravično slavo in moč naši zastavi; ukaži, da bodo viharji in tokovi služili njej, na sovražnika položijo njen teror; stori, da jo za vedno obkroži v obrambi železna prsa močnejša od železa, ki objema to ladjo, za vedno podeli njej zmago...«

Pravzaprav se temu ne smemo čuditi. Saj je Mussolini po papeževih besedah »l'uomo della Provvidenza Divina« (mož božje previdnosti) in na mnogih »Ducejevih« slikah čitaš napis: »Iddio ce lo diede e guai a chi lo tocca!« (Bog nam ga je dal in gorje mu, ki se ga dotakne).

FAŠISTIČNI TEROR TIRA NAŠE LJUDI V OBUP

Bazovica, septembra 1933. — Prve dni avgusta so našli ljudje v gozdu obešenega splošno priljubljenega vaščana Karla Pirca. Glede okolnosti, ki so gnale nesrečnega v smrt, nam sporočajo sledeče:

Pokojni Karl Pirc je bil zaposlen na občinskem gozdarskem uradu. Vsled svojega kremenitega slovenskega značaja, ki ga ni nikjer in pred nikomer prikrival, ga je občina odslovila. V prepričanju, da ne bo mogel dobiti zase in za svojo staro mater nikakega zaslužka, je nesrečnej obupal nad življenjem, ki si ga je nato vzel. Pokojni je moral radi svoje zavednosti pretrpeti veliko surovosti fašističnih metod. Ob priliki atentata na občinskega čunvaja Fondo, je bil aretiran. Ker mu oblastniki niso mogli niti z nasiljem dokazati nobene krivde, je bil končno vendarle izpuščen. Ob drugi priliki, ko je bila razobešana v Bazovici jugoslovenska zastava, je bil spet aretiran in odveden v zapor. Ko mu ponovno niso mogli ničesar dokazati je bil izpuščen toda zapisan je bil gozdarskemu uničenju Odslovili so ga iz službe in pahili na cesto skupno z materjo, za katero je pok. Pirc skrbel.

Po njem žaluje cela vas, kajti bil je odkritega, kremenitega in poštenega značaja, zaveden in borben za teptano slovensko pravo. Naj mu bo lahka domača zemlja, na kateri mu je fašistični teror zanikal življenje! (rob).

VSE GROŽNJE NE POMAGAJO... Col nad Vipavo, septembra 1933. (Rob) Pri nas se je vršila izročitev zastave

tukajšnji karabinerski postaji. Prireditelj sta posetila tudi goriški prefekt in faš. pol. tajnik Avenanti. Zbotali so s silo od vseh strani avangardiste in prebivalstvo, a je bila udeležba kljub vsemu prizadevanju jako klaverna. Parada je bila v znamenju znanih fašističnih gramofonskih govorov. Preskromna udeležba ni bila po gozdu vipavskemu podežatu in njegovemu podrepniku Simone ttilju, zato sta poiskala avangardiste iz Vipave in Vrhopolja, ki se niso udeležili svečanosti, ter jih strošno pretepala. Vse grozne pomagajo....

Vipava, septembra 1933. (Rob) Iz obširne vipavske občine je kljub pritisku in grožnjam podežata 2. t. m. odpotovalo samo 32 avangardistov v Rim, kjer ostane 10 dni na skupnih vajah avangardistov. Da so jih zbrali 32 ni čudno, ker ljudstvo predobro pozna, kakšnim posledicam se izpostavlja z uprnanjem (Neko je pljuval otrokom v usta, toda njegovo početje ni ostalo nekažnovano).

ARETACIJE ZBGO SLOVENSKE ZASTAVE

Trst, septembra 1933. Povodom treće obljetnice bazovičke tragedije izvešana je bila u Zalošćama kod Dornberga slovenska zastava. Karabinierima je to dalo povoda da izvrše brojne aretacije. Pozatvarali su 16 osoba, ali su ih i pustili. U zatvoru su zadržali ipak dvojicu, nekoga Brica i nekoga Josipa Šimigoja.

U Ribembergu su povodom treće obljetnice streljanja u Bazovici eksplodirale dvije granate.

DVIJE POLITIKE

Živeći kao emigranti u Jugoslaviji i prateći život cijelokupnog življa u toj zemlji i nehotice prisiljeni smo da usporedjemo položaj manjina u Jugoslaviji sa robovanjem, (drugi izraz ne možemo upotrebiti) naše manjine u Julijskoj Krajini. Za sad iznest ćemo samo nekoliko činjenica.

U Jugoslaviji postoji mnogobrojna njemačka manjina. Ona ima svoje škole svoju štampu, svoju centralnu organizaciju »Kulturbund«. Njihove predstavnike vidimo u obim domovima Narodnog Predstavništva. Omogućen im je gotovo potpun kulturni i privredni razvoj. Njemačkoj manjini, dalje je dozvoljeno da podržava trajne i razgrnate veze sa njemačkim narodom u Reichu preko mnogobrojnih kulturnih i patriotskih organizacija. Emisare njemačkih organizacija možemo češće vidjeti u posjetama kod svojih sunarodnika u Jugoslaviji. Ono što bi nama u Julijskoj Krajini izgledalo kao priželjkivani ideal, i što bi talijanska štampa smjesta kvalifikovala kao miješanje u poslove jedne strane države i povredu državnog suvereniteta, njemačkoj manjini u Jugoslaviji je to dozvoljeno i nikome ne pada na pamet da od toga pravi pitanje.

U tom pogledu postoje, dakle, dvije vrste država u Evropi. Ali dok je to upućenima u politike raznih država i u ideologije raznih partija, bar nekako shvatljivo, svaki se mora upitati, od kuda da takvu dvostruku politiku vodi i univerzalna, rimska crkva. Jer rimska crkva ili je univerzalna i katolička ili nije. Odgovor na to pitanje dati će vam usporedba između politike, koju vodi rimska kurija u Julijskoj Krajini i ove vijesti, koju donša »Tremonija« iz Dortmundu:

»U ponedjeljak doputovali su u Veliki Bečkerak izaslanici državnog saveza za katoličku akciju u inostranstvu, profesor univerziteta dr. L. Kestere, dr. M. Birnbaum iz Münstera i direktor Seminara A. Hiff iz Faderborna. Na ovom tečaju sastali su se gotovo svi svećenici iz Banata. Prelat Stepan Kovač je pozdravio u ime nadbiskupa P. J. Rafaela Rodića goste. Ferijalni tečaj traje do 25. augusta i raspravlja se o svima aktuelnim pitanjima Njemaca u inostranstvu, ukoliko su u vezi sa brigom za pastvom«.

V. P.

SLOVENSKA ZASTAVA NA DREVESU.

Reka, septembra 1933. (Agis) Pred tdnom so se vraćala čaz Reko neka nemška letala. Ob tej priliki je visela na nekem visokem drevesu v bližini obale tri metre dolga slovenska zastava. Ljudstvo se je rado vedno zbiralo okrog drevesa: več ko rado vednežev pa je pridrvelo karabinerjev, milicnikov in policijskih agentov. ki so ljudstvo razgnali z vso surovostjo.

800 LIR KAZNI RADI SLOVENSKEGA IMENA.

Senožeče, v septembru 1933. (Agis) Znamo je na kakšen način prisilno spremenja fašizem naša lepa slovenska in hrvaška imena. Ljudstvo se brani in noče sprejeti imen, ki jih vsiljujejo fašistični oblasti. Primerov kako se ljudje branijo vsiljenim imen, bi lahko našli nešteto. Večkrat vzamejo raje naše visoke denarne kazni in zapore, kot bi se začeli podpisovati z vsiljenim imen. Toda končno se morajo na zunan je vdati. Saj jim sicer grozi z gospodarskim uničenjem. Tako je bil pred kratkim kaznovan Andrej (priimek neznan) po domače Tomažev na 800 lir denarne kazni, ki se je kljub dekretu podpisoval s svojim nevsiljenim imenom, ki so ga nosili njegovi očetje že davno prej, kot so strahovali tod fašisti. Saj tudi če bodo začasno prisilili naše ljudi, da bodo skrili svoja imena vsled sile, se bodo ona kot svetinje izročala iz roda v rod.

PO LASTNI ZEMLJI NE SMEŠ HODITI!

Reka, septembra 1933. (Agis) Zadnji čas se obeta, da bodo nekateri gozdni predeli popolnoma nedostopni civilistom, v prvi vrsti lastnikom iz Trnovega in Bistrice. V gozd ne bodo smeli za nedoločen čas, to pa zaradi velikih vojaških utrd, ki se na novo gradijo na hribu Milanje Ves gozd okrog Snežnika je prepreden z vojaškimi cestami, vsak najmanjši hrib pa ves preluknjan od kavern in rovov. Za našega človeka, zlasti kmeta, so nastopili res žalostni časi.

K ORUPCIJA U PAZINSKOJ POSUJILNICI

Pazin, septembra 1933. Pazinska posujilnica otkad je u fašističkim rukama samo je na štetu našem seljaku. Nisu naimo rijetki slučajevi da »gospoda« nastoje na najordinarniji način prevartiti našeg čovjeka, pa se dogadja često da u računima »uvidje« svoju zabunu tekao onda ako ih naš čovjek opomene na to i traži točan račun. Ali svaki put nije moguće smjesta uvidjeti takav prepređen postupak pa tako naš svijet više puta strada. Poznat je slučaj u Pazinu da nam na pr. našu pšenicu slabije plaćaju nego li se ona plaća u Puli. Nije teško pogoditi kuda nestaje ova razlika novca.

NOVI ŽUPEUPRAVITELJI U ISTRI

Trst, septembra 1933. U tršćanskoj biskupiji postavljeni su slijedeći mladomislinci kao župeupratielji: Fran Križmančić za Brda i Sušnjevicu, Mirko Vekelj za Boljun i Paz, Leopold Miklavčić u Dolenju vas i Vranje, Sime Milanović u Ceru i Sv. Ivanu kod Zmnlja.

Dosadašnji župeupravitelj u Ceru premješten je u Kringu kod Pazina, Alojz Gulić iz Dolenje vasi premješten je župi u Brest i Slum (Čičarija).

POŠALJITE PRETPLATU!

DEVETI KONGRES EVROPSKIH NARODNIH MANJINA

ZASJEDAO JE OVE GODINE U BERNU - TOK KONGRESA - GOVOR PRETSJEDNIKA
Dra JOSIPA WILFANA - PITANJE NJEMAČKIH ŽIDOVA - TERITORIJALNA SAMO-
UPRAVA - KRITIKA RADA DRUŠTVA NARODA - TRI REZOLUCIJE



DR. JOSIP WILFAN.

Manjinski kongres, organizacija od oko 40 milijuna pripadnika evropskih narodnih manjina predstavljenih preko svojih zastupnika u kongresu održao je svoje ovogodišnje zasjedanje u Bernu. U manjinskom kongresu nalazi se preko trideset grupa evropskih manjina iz Španjolske, Čehoslovačke, Mađarske, Poljske, Rumunjske, ukoliko iz svih srednjeevropskih i istočnih država. Od Jugoslavena zastupani su Hrvati i Slovenci iz Italije, Slovenci iz Koruške i Hrvati iz Burgenlanda. Predsjednik kongresa, je, kako je poznato, Jugoslaven, naš bivši poslanik u Rimu dr. Josip Wilfan. Pored dra. Wilfana u Manjinskom kongresu jedan od najaktivnijih je i drugi naš bivši poslanik, dr. Engelbert Besednjak.

Ovogodišnji, deveti kongres evropskih narodnih manjina, koji je održan od 16. do 19. ov. m. j. u Bernu glavnom gradu Švajcarske, zasjedao je u prilikama koje se znatno razlikuju od onih u prijašnjim godinama što nije moglo ostati bez utjecaja na manjine. Jedan od najtežih udaraca za čitav manjinski pokret bio je dolazak Hitlerov na vlast. U jednu ruku već zbog toga što je prijašnja Njemačka, makar iz razloga vlastite koristi, bila ona koja je pokazivala najviše razumijevanja za probleme evropskih manjina. Ona je, može se reći jedina od evropskih vlasti, pokretala u Društvu Naroda rasprave o manjinama i zastupala princip samih narodnih manjina da se sve, a ne samo neke, države obveže na poštivanje njihovih prava.

No u moralnom pogledu evropski manjinski pokret doživio je još jači udarac time, što današnja njemačka vlada progonom svih onih koji nisu čistokrvni Nijemci zastupa ona načela koja su u direktnoj suprotnosti sa svim onime što čini osnovicu organizacije narodnih manjina.

Zaštita narodnih manjina, onako kako je zamišljaju sami ideolozi manjinskoga pokreta moguća je samo uz uvjet da se svakoj ma i najmanjoj narodnoj zajednici prizna pravo na samostalnost i kulturni razvitak. No to je moguće samo tamo gdje postoji uzajamno poštovanje i duh snošljivosti. Narodne manjine spremne su da postanu lojalni građani svojih država, no da one uz mogu biti takvima potrebno je da nam rodne većine prestanu u njima gledati svoga neprijatelja. Prije svega trebalo bi nestati onoga šovenskoga mentaliteta koji se zasniva na nacionalnoj netrpeljivosti.

No umjesto da se bližimo vremenu u kojem bi se imale srediti već jednom i odnosi između narodnih manjina i ostalih državljana, da se na taj način trajno likvidira opasnost koja prijeti uslijed toga nenormalnoga stanja, nacionalni šovinizmi rastu dalje u obliku fašizma i rasizma i stvaraju sve težu atmosferu u Evropi.

Takvo stanje postaje sve nepovoljnije i za sam pokret narodnih manjina. Neke manjine, kao na pr. njemačke, stavljen su na taj način u dilemu. Zele li da i dalje ustraju na principima, koje su upravo one u manjinskom pokretu najjače zastupale, moraju da osude onu apsolutističku politiku koju u Njemačkoj vodi Hitler u ime tobožnje rasne superiornosti njemačkoga naroda. Bilo je jasno da će na ovogodišnjem manjinskom kongresu biti nabačeno pitanje o stanju narodnih manjina u Njemačkoj i da neće biti moguće mimoći diskusiju u tom pitanju, makar se ne znam kako jako naglašavalo da statuti kongresa ne dopuštaju miješanja u unutrašnje prilike neke države. Taj se prigovor može ustalost dosta lako odbiti jer ne govori o prilikama u Njemačkoj nego može za kongres značiti drugo nego zatajivanje svih onih principa, koje je on ispovijedao.

Unaprijed se dakle znalo da će ovaj kongres u Bernu biti stavljen u tešku kušnju. Bilo je sigurno da će Židovi pokrenuti pitanje progona u Njemačkoj i da će otuda za njemačke manjine nastati položaj iz koga im neće lako uspjeti da izadju. Najavljena tema židovskih manjinskih grupa »Disimilacija i prava narodnosti« imala je izazvati raspravu, koja kolikogod se načelno vodila, ipak bi bila uperena sasvim jasno protiv hitlerizma. Disimilacija je pojam koji znači odvajanje jedne grupe od tjelela kojemu je pripadala. Takva disimilacija provodi se danas u Hitlerovoj Njemačkoj gdje se Židovi nasilno odjeljuju od njemačkoga narodnog organizma uz koji su bili prilasili.

Diskusija o tome pitanju bila je na kongresu stvar vrlo mučna, a naročito kada se zna da je njemačka grupa najjača i da ona sama predstavlja gotovo četvrti dio brojčane snage svih evropskih manjina. Pred tešku zadaću bio je stavljen sam pretsjednik kongresa dr. Josip Wilfan, jer je od njegova takta u mnogom ovisilo, kako će čitavo vijećanje završiti.

POČETAK KONGRESA.

Dr. Wilfan je znajući delikatno položaj u kome se kao pretsjednik nalazio sa čitavim kongresom, već u svom pozdravnom govoru nastojao kako bi se izbjeglo sve ono što bi moglo poremetiti jedinstvo. Govorio je zato umjerenom, općenito i u granicama. Da bi se izbjeglo napadajima na pojedine države upozorio je učesnike kongresa na dvostruk položaj u kome se svatko od njih nalazi. Taj dvostruki položaj potiče odatle što s jedne strane treba udovoljavati građanskim dužnostima, a s druge opet svatko hoće da sačuva svoju privrženost narodnosti kojoj pripada. Zbog toga da je potrebno da se u diskusijama pronadje neki srednji put, da ne bi kongres preuzeo ulogu tužitelja ili suca onim državama u kojima su manjine ugrožene, a ovima opet da bi dao na znanje da u kongresu imaju svoju potporu.

Usljed pretsjednikove opomene na kongresu je prevladavao ton principijelnog raspravljanja. Konkretno se raspravljalo malo, no čini se da je ovo bio jedini način da se izbjegne razmimoilaženje u samom kongresu. Ako to nije potpuno uspjelo, znači samo da je moglo završiti i time da koja grupa ne samo napusti kongres, kao što su to učinili Židovi, nego prestane u buduću biti njegovim članom.

O ČEMU JE KONGRES RASPRAVLJAO. Na ovogodišnjem kongresu raspravljalo se i o akciji za pomoć gladnima u Rusiji, o pitanju autonomije za narodne manjine i o temi »Disimilacija i prava narodnosti«.

Diskusiju o akciji za pomoć gladnima u Rusiji, pokrenuli su Ukrajinci i ruske grupe. Na kongresu došlo je do žestokih riječi naročito sa strane gdje. Rudnicke, ukrajinskog poslanika u poljskom parlamentu. Sa kongresa je upućen apel za osnivanjem akcije, koja ne bi imala ništa političko na sebi, onako kako je to predlagao u jednom svom prijašnjem memorandumu tajnik kongresa dr. Ammende.

U vezi s referatom »Disimilacija i prava narodnosti« dogodile su se neke vrlo neugodne peripetije. Ta je tema trebala zapravo biti raspravljena na početku vijećanja, no značajno je za same prilike u kongresu, da je dana prednost raspravljanju o akciji za pomoć gladnima u Rusiji. No desila se i daljnja neprilika: referent je obolio tako da je referat morao izostati. Tema time nije skinuta s dnevnoga reda, jer su židovske grupe uporno tražile da se kongres izjasni o progono Židova u Njemačkoj. Iza toga razvila se živa diskusija za koje je dr. Roth, vođa njemačke manjine u Rumunjskoj, u ime sviju njemačkih grupa iznio stanovište u tome pitanju. U toj je izjavi naglasio da su se njemačke grupe uvijek branile protiv asimilacije i da kao najveći zadatak kongresa u njegovoj obrambenoj djelatnosti smatraju vezivanje manjine o narodno stablo kojemu ona pripada i o kulturu svoga naroda. Pretstavnic njemačkih manjina da će i u buduću zastupati ta najosnovnija načela kongresa, a što se tiče njemačkih Židova oni izjavljuju da odvajanje pripadnika drugih narodnosti osobito rasa iz jednog naroda — kao što se to moglo zapaziti u posljednje vrijeme — drže za potpuno pravednu stvar, pri čemu drže za jednako opravdano, ako ljudi koji su disimilacionim postupkom postali narodna manjina uznastoje da se i njima priznaju ona prava, za koja se dosada zalagao kongres.

Ova je rezolucija doduše stvorila nekakvu bazu za principijelno raspravljanje, no praktično ona nije donijela ništa. Bilo je sasvim jasno da se Židovi neće moći zadovoljiti ovakvom izjavom. Prije svega kada bi njemački Židovi pristali na to da se kao narodna manjina bore za oduzeta prava, u Hitlerovoj Njemačkoj gdje

bijesni rasizam, oni nemaju nikakvih izgleda da bi ih mogli natrag steći. Tu dakle fali glavna pretpostavka. Tom svojom izjavom sigurno se ne bi zadovoljile ni same njemačke grupe kada bi se njima pokazala sudbina onakvom kakvom se pokazala Židovima u Njemačkoj. Židovi su prije svega tražili da se osudi progono njihovih sunarodnjaka u Njemačkoj, pa kada se kongres nije na to odlučio oni su napustili vijećanje. Od toga nije moglo Židove odvratiti ni upozorenje dra. Wilfana da se kongres tako ponio i u drugim sličnim slučajevima.

U zasjedanju, koje je održano u ponedjeljak ovoga tjedna, razvio je senator dr. Medinger pretstavnik sudetskih Nijemaca u Čehoslovačkoj tezu o teritorijalnoj autonomiji. Njegovu mišljenju pridružili su se pretstavnic litavske, bjeloruske, poljske i katalonske manjine. Kongres je zauzeo stanovište da bi manjinske grupe koje kompaktno nastavaju neki teritorij morale dobiti samoupravu, koja bi trebala biti garantirana međunarodnim ugovorima. Kod toga se izričito naglasilo da ovakva forma državnoga uređenja ne može dovesti do separatističkog pokreta sa strane narodnih manjina.

KRITIKA POSTUPKA DRUŠTVA NARODA.

Djelatnost Društva naroda u pitanjima koja se odnose na narodne manjine podvrgao je prof. Balogh pretstavnik Mađara u Rumunjskoj najostrijoj kritici. Tražio je da u interesu stvari referent za manjinske peticije bude Evropejac, a ne čovjek s drugog kontinenta, koji ne može imati dovoljno razumijevanja za svoju funkciju. Rezolucije koje se u vijeću predlažu na temelju peticija, morale bi članovima biti predane na vrijeme. Nadalje, odbor koji ispituje izvješća pojedinih vlada o postupku s manjinama, trebao bi da se obrati i na same manjine kako bi ove mogle prido- metnuti svoje primjedbe. Na koncu oborio se na odugovlačenje s rješavanjem manjinskih peticija i zatražio da one budu rješavane na pravednoj osnovi, a odbor da se brine da se njegovi zaključci provode od strane onih vlada kojih se tiču.

Prije podne 19. o. m. j. kongres je završio svoj rad, nakon što su primljene TRI NOVE REZOLUCIJE.

Rezolucija o postupku s manjinama prihvaćena je suglasno. Isto tako suglasno prihvaćene su druge dvije rezolucije koje govore o autonomnoj pokrajinskoj upravi, zatim o pitanju međusobnih odnosa i o pitanju materinskoga jezika. Kongres je upozorio na svoje zahtjeve još s prvoga kongresa, da u svakoj evropskoj državi, u kojoj žive druge nacionalne skupine, svaka takva nacionalna skupina ima pravo da upravlja sa sobom administrativnom autonomijom, teritorijalnom autonomijom ili ličnom prema prilikama. Kongres pored toga konstatuje, da se razne neugodnosti mogu lako izbjeći unutar- njim mirnim razvojem kulturnim, privrednim i socijalnim raznih manjinskih područja pomoću administrativne teritorijalne autonomije. Kongres naglašuje, da ovakvi teritoriji imaju manjinsko stanovništvo u znatnoj većini i protestira protiv zakašnjavanja takvih mjera, jer bi to moglo dovesti do težih komplikacija kako unutrašnjih tako i međunarodnih.

*

Kongres narodnih manjina vodio je i završio svoj rad pod uplivom današnjih političkih prilika u Evropi. Desile su se neke stvari koje nije bilo moguće izbjeći. Židovska manjina nezadovoljna stavom kongresa u pogledu progona njenih sunarodnjaka u Njemačkoj, napustila je vijećanje u znak protesta. Da je kongres pristao uz ono što su oni tražili bile bi opet njemačke manjine povukle svoje konsekvence tako da bi moguće bila ugrožena i sama egzistencija pokreta. Tu se moralo birati između dva zla. Najveća briga kod toga bila je očuvanje jedinstva manjinskog fronta. Taj je i očuvan, jer eksodus židovskih grupa kongresa ne znači i njihov definitivni istup. Kada se hoće govoriti o tom kakav je uspjeh imao ovogodišnji kongres, tada prije svega treba imati na umu sve one poteškoće koje su morale biti na kongresu svladavane a osim toga i to da njegovi pozitivni rezultati ne mogu se pokazati na djelu jer je kongres institucija koja nema službeni karakter. Kongres ima značenje po svojoj moralnoj strani, a to je manifestirano i ove godine, samo još u težim prilikama nego prošlih godina. Bilo je mnogo razloga za zabrinutost; ona se pokazala i u riječima pretsjednika dra. Wilfana koji je, zaključujući kongres, izjavio da su se njemačke grupe izjasnile za principe proklamirane na kongresu i da zahtijeva i od drugih grupa da ih poštuju.

Italija sprema rat!

VOJAŠKA DELA IN NAŠI LJUDJE

Prestranek, v septembru 1933. (Agis). Naš list zelo mnogo piše o utrjevalnih delih ob meji in treba bi bilo iz vseh teh drobnih poročil sestaviti celotno pregledno sliko, da bi videli, kaj so vse zgradili in ustvarili v svojo obrambo. Pri Prestranku grade sedaj velikansko vojašnico. Od daleč zgleđa ta stavba naravnost imponantna. Pri vsem tem, kar se gradi okoli njih, naš ljudje še sedaj niso izgubili znane jedkega humorja in pravijo, da bo ta vojašnica za »milijon« vojakov, ki bodo tu junaško branili svoje meje. Milijon zato, ker je znana njih hrabrost!

PREPOVEDAN PROMET PO VOJAŠKIH CESTAH

Vreme, septembra 1933. (Agis). Cesta, ki pelje iz Gaberka pod tremi mostovi pod Vremščico, proti St. Petru, in ki je bila pred kratkem dograjena, seveda v vojaške namene, je zaprta in je prepovedan po njej vsak promet, že pri omenjenih treh železniških mostovih. Ta cesta ima zvezo z vojaškim letališčem, ki je na Gaberku, dalje z Divačo, kamor vodi tudi nova razširjena cesta ter s Senožecami, kamor vodi nova do 8 metrov široka cesta (lani dograjena) in z Vremško dolino. Cesta s Senožec na letališče in dalje proti St. Petru je speljana na novo pod Vremščico in se združuje deloma s staro cesto Senožec — Divača na klancu med Vremščico in hribom Čebulovco. Od tu je na novo popravljena in prenovljena tako, da služi lahko vsem vojaškim zahtevam. Kot že zgoraj rečeno, je cesta na St. Peter zaprta. Vzrok pa je seveda v tem, ker grade ob njej nove vojaške naprave, kaverne, postojanke za topove, za strojnice itd. Ker so položaji ob cesti zelo skriti in je dostop ne le prepovedan ampak tudi zastražen, ni mogoče zvedeti točno kaj se tu godi. Lahko se to le domneva, da je v vojaške svrhe, kot vedno, če kaj skrivajo pred očmi »nepoklicanih«. Pri delu so zaposleni izključno le Italijani iz notranjosti, oz. skoro le vojaštvo, le stražo predstavljajo v večjih skupinah fašisti.

VOJAKI PRIHAJAO V NOVE VOJAŠNICE

Trnovo, 1 septembra 1933 (Agis). Pri nas nimamo še dovolj vojaštva, zato je napovedan prihod nadaljnjih 3.000 vojakov. Nekaj se jih je 28 pr. m. že vselilo v novo kasarno v Trnovem. Ostalo vojaštvo se bo naselilo pa v bistriških vojašnicah.

PUŠKE ZA BALILLE.

Ilirska Bistrica, septembra 1933. (Rob) Tukajšnja tvrda je izdelala 10.000 puškinih kopit za balillo. Bila do odposlana s kamioni v Brescio.

U LIBURNIJI GRADE SE NOVE KASARNE

Rijeka, septembra 1933. U Lovranu na mjestu Lokve vojničke vlasti grade četiri kasarne. Na cijeloj rivijeri u Liburniji pojačavaju se garnizone. Gradnje vojničkog karaktera podignut će se također i u Ičićima.

ŠE O ITALIJANSKIH MOTNJAHLJUBLJANSKE RADIOPOSTAJE

Ziri, septembra 1933. (Agis). Naš list je svojčas že poročal o uradni radioodajni postaji v Idriji. Prvotno je bila v rokah vojaških oblasti, nakar so jo te odstopile uradu javne varnosti (sicurezza pubblica). Ta je že delj časa prav pridno uporabljala le za to, da moti v Idriji in okolici program ljubljanske radioodajne postaje. Zlasti močno ropota in brui, ko proizvaja ljubljanska postaja narodne pesmi, novice in poročila, dalje predavanja in drugo. Te motnje pa niso deležni samo kraji onkraj meje, ampak segajo že na ozemlje naše države. Tako so prizadeti zlasti kraji ob meji kot Hotedršica, Ziri, Rovte in dr. Zdi se nam, da tako postopanje ni v skladu s tozadevnimi mednarodnimi dogovori in da je že skrajni čas, da se merođajni činitelji zavzemajo in preprečijo te kršitve.

V ITALIJI SE LAHKO POTUJE ZASTONJ

Razdrto, 14 septembra 1933. (Agis). Pri nas že ni skoro človeka, da ne bi bil vsaj enkrat v Rimu. Enkrat nas peljejo na »defile« kot župane, drugič kot tajnike, tretjič kot kmete, kot fašiste, itd. Tako je prišel že skoro vsakdo enkrat kot eno ali drugo na vrsto. Pa ne samo v Rim, tudi drugam se lahko pelješ, kot pač nanese prilika za kako večjo fašistično parado. Najbolj pa so zaposleni s takimi fašističnimi paradami in pohodi ter »defileji« naši otroci, ki so včlanjeni ali v ballili, avangardi ali drugod. Te pa najraje vodijo, saj so najmanj nevarni. Pred kratkim je šlo zopet nekaj vlakov takih otrok v Rim. Z naše vasi jih je šlo okoli 20, iz Senožec pa 16. Večinoma so to naši do 14 letni pastirčki, ki jih pa doma zelo težko pogrešamo baš v polje, ko je delo največje. Toda oni so že sili takih potovanj in so šli zelo neradi, čeprav se jim je imel prikazati sam — duce. Toda bošče ali nočeš, so jih oblekli v uniformo in odpeljali. Stroške za vse nosi država, vsaj tako pravijo. Toda kdo je ta država če ne mi. Res je sicer, da še nikoli nismo tako potovali na »državne stroške« kot sedaj pod fašizmom. Toda vsa ta naša prisilna potovanja moramo drago plačati in težko nam je še posebej, ker se zavedamo, da nas s tem izkoriščajo v borbi proti nam samim.

Jeste li poslali pretplatu

USODA LUŽIŠKIH SRBOV POD HITLERJEVIM TEROROM

Preganjana lužičkih kulturnih delavcev. Znano je, da je bilo meseca aprila aretiranih šest lužičkosrbskih inteligentov: Bart, dr. Cyž, Janak, slikar M. Nowak, pisatelj Slodenk in Šajba. Zaprti so bili v takozvanem »Korrekthaus« v Budyšin, v zelo nezdravih prostorih, tako da se je mnogim izmed njih poslabšalo zdravje. Dobivali so tudi zelo slabo hrano in so bili prisiljeni k telesnemu delu. Ker pri zaslišanju niso mogli nikomur ničesar dokazati, so jih po pettedenskem zaporu spet izpustili pridržali pa so slikarja in pisatelja Mart. Nowaka, katerega so izpustili šele po osmih tednih. Sedaj je jasno, da pomenijo te aretacije zgolj narodno preganjanje. Vsi prizadeji so bili z uradnim ukazom razrešeni svojih služb in vrženi v bedo. Tudi po prihodu iz ječe jim mesta niso bila vrnjena. Še več: Nemci so zahtevali od njih celo, da bi morali plačati hrano, ki so jo prejeli v zaporu in sicer 2 marki dnevno. Ako tega ne bi storili, jim grozi eksekucija ali ponovni zapor. Ti dogodki so zopet krlič in jasek dokaz, kakšno kulturno svobodo uživajo Lužički Srbi.

DJELA O LUŽIČKIM SRBIMA

Problemu Lužičkih Srba od svih slavenkih naroda Česi posvećuju najveću pažnju. To je razumljivo, jer su Česi Lužičkim Srbima ne samo teritorijalno nego i jezično najbliži. Između Čeha i Lužičkih Srba postojale su već otprije uže kulturne veze, samo još od početka češkoga narodnoga preporoda.

U Pragu postoji već blizu tri decenija društvo »Československo-lužický spolek Adolf Černý«, koje svojim radom, naročito izdavanje znanstvenih djela i propagandnih brošura, mnogo pridonosi upoznavanju prošlosti i današnjega stanja te najmanje slavenske narodne skupine.

U znanstvenoj zbirci, što ju izdaje spomenuto društvo pod naslovom

»Česko-lužická knihovnička«, izašle su između ostalih i studije Josefa Páta, profesora lužičke književnosti na sveučilištu u Pragu,

o lužičkim pjesnicima Handrlju Zejlefu, Čišinskom, o slikaru M. Novaku i Dobrowskom i Lužici.

Osim tih treh spomenuti i aktuelnu studiju dra. J. Koprasy

»Lužica kao manjina.

U drugoj zbirci

»Dnešni Lužice«, koja ima više propagandistički karakter, izlaze brošure informativnoga karaktera. Isto tako informativan i propagandistički karakter imaju i male brošurice sa slikama lužičkih krajeva, tipova i narodnih nošnja.

Drugo društvo

»Společnost přátel Lužice«

izdaje već petnaestu godinu časopis

»Lužickarbsky vestník«,

koji donosi članke iz života Lužičkih Srba. Taj list vodi stalno kroniku događaja iz Lužice i bilježi sve što se piše o problemu te slavenske manjine. List uređuje već spomenuti dr. Josef Páta i V. Zmeškal, koji se također mnogo bavi proučavanjem Lužičkih Srba.

U zajednici s

»Kolom lužičkih književnika«

izdaje »Společnost přátel Lužice« dvije

Zbirke

»Dom a svět« i »Slowjanske voz-

hlady«.

U prvoj zbirci štampaju se djela lužičkih književnika, a u drugoj studije o Lužici.

Osim tih djela, koja se izdaju organizirano, izašla su i mnoga druga zasebno. Tako na pr. od Zmeškala:

»Slovenskou Lužici«, pa zbirka »Češki

pjesnici Lužice«.

Uvod u lužičku književnost prof. Páta. Mukova etnografska karta Lužice, njegova djela, djela M. Nawke, J. Solte, Šwele, lužičkih naučnih radnika na lingvističkom polju, i ostalih Lužičana, povjesničara, književnih historika i drugih.

Sav taj rad u Češkoj ima za zadaću, da svrati svijetu pažnju na razvitak Lužičkih Srba na kulturnom području i na njihova opravdana nastojanja, što ih vode za nacionalni opstanak.

Rad Čeha na korist Lužičkih Srba mogao bi služiti kao primjer u kojem pravcu bi se i ovdje moralo raditi za naš narod pod Italijom.

IZ SLOVENSKE KOROŠKE.

V. St. Jakobu v Rožu se vrši v nedeljo 24 t. m. otkrivanje spominske plošče župniku Franu Treiberju, skladatelju znane pesmi »Mav čez jezero«. Slavlje je bilo namravano prošlo nedeljo, pa je bilo odloženo.

Pevci Slovenskega pevskega društva iz Borovlj budo gostovali v soboto 23 t. m. v Trzinu, v nedeljo 24 t. m. pa v Skofji Loki. Bili so povabljeni od obeh občinskih odborov.

NOVE OBSODBE.

Reka, septembra 1933. (Agis.) Valenčič Anton in Vrh Anton oba iz Dol. Zemna sta parkrat zapila: Živela Jugoslavija. Za to prekršitev sta baje obsojena od sudišča v Il. Bistrici na 3 mesece zopora.

ŠALJITE PRETPLATU!

NOVI PREFEKTI U GORICI I U PULI

Novi prefekt stigao u Pulu.

Pula, septembra 1933. Stigao je u Pulu novi prefekt Oreste Cimatori te je tom prigodom uputio vlastima, organizacijama i pučanstvu Istre poziv, u kojem kaže, da pozna tradicije dobrih, radnih i vjernih Istrana pa sve pozivlje da s njim sarađuju velikim altruizmom, apsolutnom poslušnošću strankinim starješinama i fašističkom iskrenošću, a sve uzvišenom trojstvu: Kralju, Duceu i domovini. — Novi prefekt ni ne spominje da li mu je poznato da veći dio Istre nastavaju Jugoslaveni, za koje se doslovno može reći, da su zaista radini i da žive isključivo od svog dnevnog rada, a proganjeni su samo zato, što hoće da ostanu karakteri i ne će da se iznevijere svojim najsvetijim osjećajima. Ne spominje ni bijedu, koja vlada u Istri. — Slijeću pokornost traži od pučanstva, a za drugo neka šuti.

NOV GORIŠKI PREFEKT

Gorica, 14 septembra 1933. (Agis.) Naš list je že poročal, da je bil prejšnji goriški prefekt premeščen. Na njegovo mesto je prišel gr. uff. Introna, ki je s današnjim dnevom prevzel posle.

ZASTO SU MAKNUTI FOSCHI I TROTTA

U vezi sa smjenjivanjem obaju prefekta, onog iz Gorice i onog iz Pule, doznaje se da to nije uslijedilo zato jer se misli na promjenu kurza. Do skidanja dosadašnjeg

prefekta Foschia u Puli došlo je radi toga što je njegovo ime bilo u središtu jedne afera među pulskim fašistima. S njime je zajedno bilo vezano i ime poznatog fašističkog prvaka Mraka (Maracchia) koga su optuživali zbog korupcije. Uplivni Mrak da se riješi iz te neugodne pozicije poradio je na tome da makne Foschia. U isto vrijeme isključene su iz pulskog fašja četiri uplivne osobe radi toga jer su optuživali Mraka.

Gorički prefekt Trotta maknut je zato, jer se zamjerio kvestoru Modestiu navodno da je bio premalo strog osobito protiv slovenskih duhovnika. Glavni politički faktori u Primorju su sada trščanski prefekt Tiengo i gorički kvestor Modesti. Sa prefektom Tiengom je administrator Sirotti u najintimnijim odnosima.

INSPEKTORAT PJEŠADIJE.

Talijanski ministarski savjet je u subotu zaključio da se za pješadiju osnuje posebni inspektorat kao vrhovni organ ovog roda vojske. Inspektorat ima da bude duša pješadije, da je vodi, usavršava i podučava najmodernijim sredstvima za obranu i napad.

Na istoj sjednici ministarskog savjeta odobren je zakonski nacrt pokome svi posjednici dozvole za upravljanje motornim vozilima moraju da vojnoj upravi dadu primjene podatke o izvršenoj vojnoj službi.

TRST PROPADA — BREZPOSELNI VTRŽAŠKI LUKI

Trst, septembra 1933. (Agis.) Ko prije parniki (žal je redki) u tržaško luko, se vsuđje okrog njih brezposelni, ki čakajo, da bi dobili kakšno zaposlitev z razkladanjem ali s čimerkoli. Pa tudi pridno stikajo za sadjem, moko in drugim, ki se včasih vsuđje iz raztrganih vreć ali pa iz razbitih zabojev. Toda brezsrčna »milizia portuaria« kaj skrbno pazi, da vsakomur, kdor kaj dobi in pobere, iztrže iz rok in vrže v morje. Nekateri se upirajo, pa jih odpeljejo fašisti ali policija na poveljništvo milicije, kjer jih pretepačo, sulejo, zmjerjajo in jim celo pljuje v obraz češ, da delajo s takim postopanjem sramoto fašizmu. S tem hočejo baje zatrej beračenje.

TRST DARUJE SPOMENIK ZA RIMSKI »FORO MUSSOLINI«

a sredstva za spomenik prislino se skupljaju

Trst, septembra 1933. U Rimu se izgrađuje monumentalni trg Foro Mussolini, koji bi imao biti iskićen mnogim spomenicima. I Trst će darovati Rimu jedan spomenik. Razumije se to stoji milijune. Ko će dati te milijune? Pa razumije se; oni, koji su davali i do sada za sve fašističke parade! Narod! Organizovana je akcija za sakupljanje doprinosa za spomenik. Novine donose popise prvih priloga. To su imena raznih istaknutih ličnosti, trgovaca i industrijalaca trščanskih. Sad se provodi sabirna akcija svagdje, gdje rade članovi sindikata, radnici, namještenici itd. Svima se od plaća uzimlje jedan dio za taj spomenik, koji će Trst »darovati« Rimu za »Foro Mussolini«. Taj će spomenik biti sazdan od krvi i znojia onih, kojima će se otkinuti zalagaj iz ustiju. A novine pišu: »Trst će poslati svoj dar, koji će ga dostojno predstavljati među ostalim brat-skim gradovima Italije...«

»TRŽAČANI SO VSI SREČNI...«

Trst, septembra 1933. (Agis.) V Miramaru je dobio duka d'Aosta hčerko. Fašistični listi, seveda z velikanskimi naslovi, trobiro in pišejo ob tej priliki, da so Tržačani vsi srečni. V znak »zadovoljstva« je podešta izpostavil na par krajih v mestu vpisne pole, ki bodo tvorile imenik vseh »vdanih« Tržačanov. Te bodo v znak vdanosti in priznanja izročili d'Aoustu. Da bi pa ta dan bil čim sijajnejše proslavljen, je priletela iz Mirna eskadrilja letal, ki je z močnim ropotanjem uspravala novorojeno princeso, ki naj bi s svojim rojstvom v Miramaru služila kod dokaz z godovinske pripadnosti teh krajev Italiji. Poročilo pravi, da »so delala letala razne akrobacije nad gradom«.

GOSPODARSKA KATASTROFA SENOŽEČ

Senožeče, septembra 1933. (Agis.) V našem listu je bilo že pisano koliko je trpela naša vas s propadom pivovarne »Adria«, ki je dajala kruha vasi in njeni okolici. Po propadu se je mnogo delavcev izselilo, zlasti strokovnih, mnogo jih je šlo preko meja in morja, ostali pa so se vrgli s podvojeno silo na grudo in izsesavali z nje kar se je dalo. Dala jim je, kar so potrebovali zase, a drugih, ki so se zajedli med ne ni mogla več roditi. Tako imamo danes v Senožečah nad 28 praznih hiš, v razpadanju. Hiše, ki so le količkal kratke, gredo za vsak denar. Tako je pred kratkim prodal neki kmet enonadstropno hišo z vrtom za 4.000 lir, vesel, da je sploh lahko dobil zanjo ta denar. Kmetije pa so vse do malega zadolžene. Ostale, ki niso zadolžene, bi lahko našli na eni roki. — Tako je naša, nekaj živa vas, ki je preživljala včasih ne le slabe, ampak tudi vso okolico, na robu gospodarske katastrofe, posebno še, ker jo udarja narava s stalno vrstečimi se slabimi letinami.

POSLEDICA ŽALOSTNIH GOSPODARSKIH RAZMER

Trst, septembra 1933. (Agis.) Že pred časom je brez sledu izginil Leopold Dekle-

va, dedič znanega Žagarjevega posestva ob vodi v Reški dolini. Polde Žagarjev, je komaj 27 let star mladenič in je zbujal ta slučaj med domačini veliko razburjenje in mnogo komentarijev. Najbolj verjetna je domneva, da je odptoval v inozemstvo vsled prevelike obremenjenosti posestva in teškega gospodarskega stanja. Če pomislimo, da je Žagarjeva hiša že leta slovela daleč naokoli kot ena izmed najboljših trdnih v okolici in da so takoj po vojni prodajali posestvo z vsemi gospodarskimi poslopji za 3 milijone lir, a da ga danes ne cenijo več kot par stotico, si lahko mislimo, kakšne obupne čase preživlja naše gospodarstvo.

POKOJNINE BODO ODPRAVILI.

Gorica, september 1933. Širijo se govorice, da pripravlja vlada zakon, glasom katerega se bodo postopoma odpravile pokojnine. Če res pride do tega, smo radovedni ali bodo uradnikom zvišali plače. (Ojet).

ŠE ZDAJ POBIRAJO STARO ŽELEZO

Gorica, septembra 1933. (Agis.) V kraljih, kjer je divjala vojna vira, posebno pa na Krasu, še zdaj pobira ubogo ljudstvo drobce granat in drugih vojaških železnih predmetov, da s tem zasluži vsaj nekaj za vsakdanji kruh. Kar je bilo velikih kosov so že pobrali in takrat se je tudi splačalo, ker je bilo železja povsod dosti. Zdaj pa, ko ni nikjer zaslužka, so se brezposelni lotili, dobesedno prekopavanja celih gričev. Dnevno nakopljejo do 40 kg. Za stot tega železja dobijo 12 lir. S kakšno nevarnostjo je zvezano to delo, gotovo vsak ve, saj so bile prej skoraj na dnevnem redu nesreče zaradi vojaškega streliva.

RAD »DOPOLAVORA« U NABREŽINI

Trst, septembra 1933. U Nabrežini je u krilu Dopolavora ustanovljen pjevački zbor kome je svrha da uguši djelovanje crkvenog zbora kojega vodi župnik, da tako nestane slovenske pjesme. Sličan se pokušaj čini i u Sežani.

FAŠISTIČNA PRAVICA.

Sv. Križ Cesta, septembra 1933. (Rob) V prvih jutranjih urah je krožil po Vipavski dolini karabinerski »avtorpedon« ter zavozi z vso brzinu v čredo volov, ki so bili last Romanota in so jih gnali na semenj v Gorico. Lastnik trpi, precejšnju škodu, ker so mu pobili nekaj volov, a plaćati bo morao še škodo, ki je nastala na torpedonu in pa bolećine, ki so jih pretrpeli ranjeni karabinerji, kvesturini i komisar, katerega so pripeljali domov nezavestnega. Kriy je seveda lastnik volov, ne pa karabinerji, ki so vozili od dveh ponoć z najvećjo brzinu brez lući. Sedaj je avtorpedon u popravilu in bo imelo ljudstvo nekaj časa mir pred njim.

FAŠISTIČNA IZKAZNICA — NAJVAŽNEJŠI DOKUMENT

Trst, septembra 1933. (Agis.) Če se prijavu učitelj k dopunilnomu izpitu (concorso) ne zadostuje da predloži spričevalo o izpitu in druga slična spričevala, ampak mora priložiti k prošnji tudi potrdilo, da je vpisan u fašiju in da je plaćal članarino za tekoće leto. Če ne predloži tega potrdila, se smatra prijava za nepravilno, in kandidat se izloći iz izpita.

RADNICIMA SNIZUJU PLAĆE

Trst, septembra 1933. U Nabrežini su nedavno pozvali radnike na skupštinu sindikata, gdje je odlučeno da će sniziti plaće radnicima za 15 posto. Radnici su na to protestirali, ali su im ipak snižena plaća i to u visini od 12 posto. Za teški i naporni rad u kamenolomima plaća se radniku kreće između 1 lire i 40 cent, na sat i 2 lire 30. Medjutim nakon što mu se odbiju razni odbići, ostane mu jedva oko 10 lira (ili jedva malo više) za nadnicu, što mu obzirom na cijene živežnih namirnica jedva dostaje.

Inače se u kamenolomima posao svodi na najmanju mjeru, jedan je kamenolom (Favettijev) potpunoma obustavio rad, a za jedno drugo poduzeće (Zandomeni) čuje se da je pod stečajem.

NEUGODNE BROJKE ZA FAŠIZAM

Porazna statistika vanjske trgo vine — Talijanski izvoz opada

Trst, septembra 1933. Prošlog mjeseca vrijednost uvezene robe bila je 532,918.733 lire, a vrijednost izvezene robe 456,366.261 lira. dok je istog mjeseca u 1932 uvoz dosegao 525,662.689, a izvoz 535,286.876 lira. Ukupno za prvih osam mjeseci o. g. vrijednost uvezene robe iznosi 4.956.440.367, a izvezene 4.012.919.924 lire. U odgovarajućem periodu 1932 uvezeno je robe vrijedne 5.795.297.942 lire, a izvezeno 4 milijarde 445.731.895 lira sa gubitkom od 1 milijarde 349.490.047 lira, koji je u prvih osam mjeseci ove godine dosegao 943,520.443 lire

... A BROJ NEZAPOSLENIH NEOBIČNO RASTE.

Trst, septembra 1933. Talijanski listovi donose statističke podatke o broju nezaposlenih u Italiji dne 31 kolovoza o. g. Prema tim podatcima vidi se da broj nezaposlenih u Italiji raste a ne opada, kako se to obično hoće prikazati i da je samo za jedan mjesec dana naime od 31 VII do 31 VIII broj nezaposlenih porastao za 64 hiljade 375. Na dan 31 srpnja bilo je nezaposleno svega 824.195 a dne 31 kolovoza bilo je nezaposlenih već 888.560.

TALIJANSKA ŠTAMPA JOŠ NIJE DOVOLJNO FAŠISTIČKA...

Poznato je da u Italiji od januara 1929 postoji samo fašistička štampa. Protivničke novine bile su već davno prije ukinute a tadašnjom uredbom o štampi bilo je zabranjeno baviti se žurnalizmom, onim novinarima, koji nisu imali naročitu svjedodžbu o dobrom političkom vladanju. — Ostale su dakle samo novine organi fašističke stranke i one koje se nijesu nikad ogriješile od samog početka o fašizmu, pače su s njim simpatizirale, a kad je fašizam preuzeo vladu postale su još fašističnije od samih organa stranke. — Ovim potonjima sada predbacuje »Popolo d'Italia« da nisu potpunoma prožete fašističkim duhom od prve do zadnje stranice i da u njima ne sarađuju kristalini fašisti. — Tako isto piše i direktor fašističkog organa »Popolo del Friuli« Piero Pedrazza, koji zahtjeva, da se kod novina, koje su nastale privatnom inicijativom pregleda političko, moralno i financijsko stanje i da urednici novina budu fašisti, koji su za fašističku stvar nešto i dali, a ne samo potpis na pristupnicima u stranku. — Priznaje da su novine, koje nisu osnovale fašističke organizacije mnogo više raširene i bolje utvrđene u pogledu materijalnog, jer da nose više puta lokalnu oznaku, što nije u skladu sa duhom fašizma, premda te novine glorificiraju fašizam. — To glorificiranje nije spontano već proračunano. Treba reviziju svih novina i novinaru, pa nepotrebne ukinuti, a korisne potpomagati da osvoje pozicije novina pri vatne inicijative.

DJECA — STRAŽARI NA FAŠISTIČKOJ IZLOŽBI.

Prema naredjenju Mussolinija sekretar fašističke stranke odredio je da od 1 oktobra vrše stražarsku službu na fašističkoj izložbi u Rimu pored milicije također i odijeljeni baltha, avangardista i mladih fašista. To je potpunoma u skladu sa Mussolinijevom porukom djeci: Ljubite pušku, obožavajte mitraljeze, a u ovoj tami osjećaja nemojte zaboraviti na sveti bodež.

LOŠI KRUH U RIMU.

U Rimu su nekoji pekari pekli vrlo loši kruh proti svim pravilima pekarskog obrta tako da ga ljudi nisu mogli ni jesti. Rimski prefekt je bio prisiljen da vlasnicima privremeno oduzme dozvolu za pečenje kruha. Tom prigodom se konstatiralo da su ti nejasni pekari članovi fašija pa je komesar rimske pokrajinske federacije poslanik Serena oduzeo iskaznicu fašističkoj stranki šestorici vlasnika pekarnica.

NEČOVJEČNO POSTUPANJE SA RADNICIMA.

Talijanske novine javljaju da direktor jedne tvornice u Lanigo kod Virenze postupao sa svojim radnicima nekorektno i brutalno u potpunom kontrastu sa najelemenarnijim pravilima kulturnog života. Prijetila je opasnost da dodje do većih izgredata tim više što je taj direktor, Ramella Mario, pokriven plaštem člana fašističke stranke. Radi toga ga je pokrajinski sekretar morao brisati iz stranke.

VINCENZO NITTI DIREKTOR FRANČUSKOG DRUŠTVA

koje se bavi eksploatacijom zlata u Srbiji

U Parizu je nedavno osnovano jedno specijalno društvo pod nazivom »Francuska kompanija zlatnih rudnika u Peku«. Ovo je društvo već pristupilo radu kako bi u dolini rijeke Peka (predratna Srbija) eksploatiralo tamošnja nalazišta zlata i u Peku stvorilo središte svoje rudarske aktivnosti u državi. Predradnje su toliko napredovale da bi rad u rudnicima imao početi već početkom novembra. U upravi ovog društva pored ostalih nalazi se kao administrativni direktor sin poznatog talijanskog političara Francesca Nitti, Vincenzo Nitti, koji se već dulje vremena nalazi na terenu u Peku.

MLADO ŽIVLJENJE V PRERANEM GROBU

† VLADKO ŠTREKELJ

Dne 12. t. m. nas je zapustil plemeniti in zvesti tovariš Vladko Štrekelj, cand. ing., ki je izgubil življenje ob pri-
liki strašne letalske nesreče pri Lju-
bljani, ki je o njej dnevno časopisje po-
drobno poročalo.

Naš Vladko je bil odkrit značaj. Zve-
sto je podpiral društvo vedno in povsod.
Razen v emigrantskih se je uveljavljal
tudi v mnogih drugih nacionalnih orga-
nizacijah.

Priljubljenost, ki jo je užival med
priatelji in znanci, je pokazal veličast-
ni sprevod, ki so se ga udeležila mnoge
emigrantske, akademske, nacionalne
in kulturne organizacije korporativno.

Dobremu Vladku bomo ohranili ča-
sten spomin!

(Društvo »Tabor« Ljubljana)

VELICASTNI SPREVOD

Samotna Zvonarska ulica, kjer je v
prvem podstropju domače hiše ležalo
truplo Vladka Štrekelja na mrtvaškem
odru, je bila premajhna, da bi spreje-
la vase vsa množica, ki je prihitela, da
poslednjikrat pokaže, kako zelo drag je
bil pokojni Vladimir vsem, ki so ga po-
znali. Tisoči ljudi so stopili v Štrekeljev
dom, da se po hodniku in po stopnišču,
ki sta bila vsa zasuta od vencev in rož,
prebijejo do krste in jo pokrope ali da
žalostnim staršem in svojcem izrečejo
toložilno besedo.

Ob 17.30 se pri Sv. Jakobu turobno
oglasili mrtvaški zvonovi, stražniki so
med množico s težavo napravili prostor
za pogrebni voz. Može so krsto prinesli
pred prag, domači župnik č. g. Janko
Barle je ob asistenci ostale duhovščine
med grobno tišino opravil svečane molit-
ve.

Nato se je z iskreno lepim, v srce
segajočim govorom v imenu emigrant-
skega kulturnega društva »Tabor« in v
imenu Kluba primorskih akademikov
poslovlil od pokojnika visokošolec Hro-
vatin. Spominjal se je Vladimira kot
dobrega in iskrenega tovariša, čigar od-
kriti značaj so občudovali vsi, ki so ga
poznali. Bil je popotnik, begunec s Kra-
sa, ki je v svobodni naši državi našel
zavetja in zaščite, pa je bil prav zato
pripravljen vsak hip, da svoj svobodni
narod budi in roti na dolžnost in pravi-
ce. Bil je delaven drug skoraj v vseh
omladinskih, narodno-obrambnih, kul-
turnih in drugih društvih. Njegovi ro-
dini naj bo v uteho in tolažbo, da smo
ga vsi imeli radi, da smo vsi občudovali
njegov kristalno-čisti značaj in da
bodo njegovi tovariši in prijatelji vse
življenje hodili po njegovi poti dela in
borbe.

Vsa množina je imela solzne oči. Me-
šani pevski zbor Tabora je pod vodstvom
dirigenta Venturinija zapel pretresljivo
žalostnino »Ah, ne mislite«. Nato pa se
je polagoma začel premikati dolg spre-
vod, ki so ga po vseh ulicah skozi me-
sto spremljale v gostem špalirju množice
ljudstva.

Sprevod sam je glasno pokazal, kako
je bil pokojni Vladimir ugrabljen iz

srede življenja, iz srede mladosti, dela
in borbe, v kateri je bilo z njim brez
števil tovarišev in prijateljev. Za god-
bo dravske divizije, ki je ves čas igrala
žalostinke, je spremljal pokojnega re-
zervnega oficirja oddelke 40. pešpolka,
nato skupina članov Ljubljanskega So-
kola s starostjo Kajzeljem na čelu. Po-
tem so dolgo, dolgo sledile vrste Vladi-
mirjevih tovarišev, najprej skupina nje-
govih sošolcev-elektrotehnikov, potem
korporativno jugoslovensko akademsko
društvo »Jadrani«, Klub primorskih aka-
demikov, slednjič delavsko emigrantsko
društvo »Tabor«. Sledil je voz s krsto,
ves z vencji pokrit, ob straneh je kora-
kala častna vojaška straža z golimi sa-
bljami. Za krsto so stopali žalostni Vla-
dimirjev oče in brata. Mati, ki jo je tra-
gična izguba najtežje potrla, se je pe-
ljala v avtomobilu. Na čelu častniškega
zboru naše divizije sta za svojci sto-
pala g. divizionar Čukavac in podpol-
kovnik Radović iz Zagreba kot zastop-
nik vojnega ministra in letalstva, za
častniki pa so polnoštevilno stopali naši
sadjari in vrtnjari, katerih društvu je
g. Štrekelj velezaslužen predsednik. Iz-
med ostalih odličnikov so bili za pogre-
bom še banski inspektor dr. Alojz Gu-
štin, senator dr. Gregorin, dr. Šubic za
starešinstvo društva »Jadrani« in cela vr-
sta naših najvidnejših delavcev in de-
lavk iz naših narodnih društev. Sprevod
je zaključil spet oddelke vojakov.

Pri Sv. Križu so ponesli krsto v cer-
kev. Tu so pevci »Tabora« ubrano zapeli
»Večni mir«. Po obredih so prenesli kr-
sto k svezemu grobu, okrog katerega se
je zgrnila črna množica. Že je nastopal
mrak. V prisrčnih, izbranih besedah se
je akademik Lojze Uršič poslovil v ime-
nu »Jadrana« od pokojnega tovariša, ki
je v krsti že legel na dno groba, kjer
bo počival večno. Dve letali so krožili
nad pokopališčem. Še bolj je žalost sti-
snila srca, ko so »Jadrani« krasno ubra-
no zapeli »Vigred«... Razjokana se je
vračala množica proti izhodu in v me-
sto, ki se je mamljivo blestelo v temni
večer.

† GJURO TRKULJA

Prilikom iste nesreče kod koje je po-
ginuo Vladko Štrekelj, nastradalo je ži-
votom in mehaničar Gjuro Trkulja iz
Zemuna.

Pokojni Trkulja bio je rodom iz Bo-
sne, ali se je smatrao Istraninom, jer je
u Puli dugo živio, gdje se i vjenčao sa
Istrankom iz Peroja. Saradivao je u
slobodno vrijeme u Udruženju Istrana
u Zemunu i bio njegov vrijedan član,
potpomagao našu akciju moralno i ma-
terijalno kako pokojnik tako i njegova
obitelj. Njegova obitelj gubi nježnog ro-
ditelja i staraoca, domovina svog dobrog
sina a mi dobrog prijatelja i saradni-
ka. Pokopan je u Zemunu. Kod pogreba
sudjelovalo je preko 10.000 ljudi i odr-
žano je nekoliko oproštajnih govora.
Udruženje Istrana je bilo mnogobroj-
no zastupano. Neka mu bude laka ze-
mlja, koju je toliko volio!

RAD JUGOSLAVENSKE MATICE U ZAGREBU

Nova povjereništva

Teške, nesnosne, zdvojne prilike, u
kojima stenu naša draga Istra i ostali
naši lijepe porobljeni krajevi, sile naše
ponajbolje sinove da ostavljaju svoju
rodnu grudu i domove svoje i ognjišta
svoja i dolaze k nama, da potraže uto-
čišta i lijeka svojim ljutim ranama.

Iza posljednjega našeg izvještaja, to
jest u mjesecima junu, julu i augustu
o. g. došlo je k Jugoslovskoj Matici
u Zagreb iz Istre i ostalih naših poro-
bljenih krajeva 63 novih izbjeglica, a
od onih, koji su otprije u Jugoslaviji,
došlo ih je k Jugosl. Matici za prvi put
77 izbjeglica, u svemu dakle 130 novih
izbjeglica, da ovdje potraže i nadju mo-
ralne i materijalne pomoći. Jugosloven-
ska Matica sasluša sve i svima, kol-
iko je samo moguće, izlazi ususret. Kroz
ova tri mjeseca izdala je 127 raznih
potpora u novcu i hrani, izdala je 332
razne preporuke za uposlenje, vjerjenja
za dozvolu boravka, uposlenja i ostale
potrebe, a pojedini odbornici i lično su
se nebrojeno puta založili za uposlenje.

U ova tri mjeseca Banovinski je od-
bor Jugoslovanske Matice osnovao Po-
vjereništva Jugoslovanske Matice: 1) u
Crikvenici (povjerenik učiteljica gdjica
Milka Simčić), 2) u Dugoj Resi (povje-
renik priv. činovnik g. Dragutin Skoko),
3) u Sisku (povjerenik učitelj g. Josip
Monas).

Naše podružnice i naša povjereništva
neumorno i požrtvovno rade i podupiru
ciljeve Jugoslovanske Matice, podupiru
je svojim doprinosima i članarinom svi
prijatelji naše mile Istre.

Iza zadnjeg izvještaja sjetili su se
Jugoslovanske Matice svojim doprino-
sima gg: Brčić dr. Fran 400 Din; N. N.
da počaste uspomenu blagopokojnoga
prof. Spinčića 150 Din; Marija Weiss
100 Din; Družetić Josip, Istok, 100 Din;
Rijavec Vjekoslav, Vukovar 50 Din; Jo-

Jugoslovanske Matice

sip Periša 30 Din; Zović Kazimir, Stu-
par Ivan, Bufulin Franjo, Stenjevec,
J. P., Kolarić Andeo, Kokelj Antun i Ce-
tin Franjo po 20 Din; Brečević Blaž,
Rumac Josip i Kijandusi Ljubica po 10
Din; Tončić Ivan 5 Din. (Članarina se
ne iznaša radi prostora u listu).

Naše podružnice i povjereništva sa-
kupili su i doznali nam: Podružnica
Jugoslovanske Matice u Osijeku 4000
Din; Podružnica Jugoslovanske Matice
u Sl. Požegi 3500 Din; Povjereništvo Ju-
gosl. Matice Sisak 850 Din; Povjereni-
štvo Jugosl. Matice Bednja 130 Din; Po-
vjereništvo Jugosl. Matice Pleternica
124 Din; Podružnica Jugosl. Matice Iva-
nec 7150 Din.

Prilikom trogodišnjice Bazovičke tra-
gedije poklonila je za istarske patnike
kod uprave »Novosti« u Zagrebu obi-
telj Miloš milodar od 200 (dvjest) di-
nara, koje su »Novosti« izručile Ju-
goslovskoj Matici.

Svima, koji svagdje i svuda požrt-
vovno velikom ljubavlju do naše Istre,
podupiru Jugoslovansku Maticu u radu
za napačenu braću izrazuje duboku za-
hvalnost. — Banovinski odbor Jugoslo-
venske Matice u Zagrebu.

NOVA UPRAVA DRUŠTVA »NANOS« V MARIBORU

Na II. rednem obćem zboru društva »Na-
nos« v Mariboru dne 12. t. m. je bila izvo-
ljena sledeća uprava: Kralj Marino pre-
sednik, Ambrožič Stanko podpredsednik, Ke-
te Ferdo podpredsednik II, Rojic Ljubomir
tajnik, Prunk Makso tajnik II, Lašič Bogo-
mil blagajnik, Prunk Joško blagajnik II, Le-
ban Angel gospodar, Kompare Zvonka knji-
žničarka. Odbornici: Šonc Vlado, Macarol
Vlado Hrovatin, Milan, Jurca Branka, Kralj
Ivan, Revizorji so: Koruza Albert, Stergar
Rado, Pivka Rudolf. Razsodišče: Dr. For-
nazarić Slavko, prof. Bevk Josip, Lisjak
Alajžij.

ISTARSKO VEČE U IVANCU

uz proslavu rođendana Prestolonasljednika Petra

Javljaju nam iz Ivanca:

Sokolsko društvo u Ivanču je ove go-
dine osobito lijepo proslavilo rođendan
Starišine Sokola Kraljevine Jugoslavije,
Prestolonasljednika Petra. S tom prosla-
vom u vezi održana je veoma uspijela pri-
redba »Istarsko veče«. U oči rođendana
održana je u mjestu bakljada. Pred crkvom
gdje se povorka, koja je išla kroz glavne
ulice, zaustavila, održan je patriotski go-
vor, u kojem su iznesene i bolne uspomene
na istarske žrtve.

Svečana proslava održana je par dana
iza toga, t. j. u subotu, 9. o. m. je imala
karakter »Istarske večeri«. Pojedine kate-
gorije sokolskih vježbača izvele su uspijeli
gimnastički program. Naraštajski zbor od-
svirao je pjesme »Zbogom more« i »Po-
zdrav Soči«. Seljački pjevački zbor iz Pri-

gorca pjevao je primorske napjeve te za-
vršio sa pjesmom »Iz bratskog zagrljaja«.
Na kraju su diletanti izveli aktovku »Nada
Istre« od Klonimira Škalca. Izvedba je bila
na lijepoj visini, jer su svi sudjelujući na-
stojali da se što više užive u glumu, u če-
mu su neobično dobro uspijeli. Dojam kod
općinstva koje je ispunilo čitavu dvoranu,
bio je kod čitavog programa, a osobito za
vrijeme predstave snažan.

Isti program, popraćen sa predavanjem
učitelja Lukeža »O Istri« davan je zatim
još jednom.

Dvostrukom izvedbom programa u obje
prilike pred punom dvoranom dana je naj-
ljepša pažnja Visokom Svečaru a doprine-
seno je i poznavanju života i težnjama na-
še neoslobodjene braće u Istri.

SASTANAK OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA »ISTRE« U ZAGREBU

Komemoracija bazovačkih žrtava i predavanje studenta Blaža Zuccona

Omladinska sekcija društva »Istre« odr-
žala je u subotu naveče 16. o. m. svoj prvi
sastanak nakon ljetnih mjeseci.

Pročelnik Josip Vidmar komemorirao je
na početku u kratkom govoru bazovičke
žrtve, a nakon toga održao je student Blaž
Zuccon predavanje pod naslovom »Između
dva Rima«. Predavač je zahvatio period
talijanske povijesti tamo od osvojenja Ri-
ma sa strane nove Italije pa do dolaska
fašizma na vlast. Analizirajući političke
i uopće sve promjene u talijanskom javnom
životu što su se desile u doba između ta
dva pohoda na Rim, koji svaki za sebe
označuju završetak jednoga stanja i poč-
etak novoga, predavač je pokušao da ih sin-
tetizira određujući im okvir njihova zbiva-
nja. Dva faktora, koji duboko leže u ka-
rakteru talijanskoga naroda, da su kao i
u čitavoj prošlosti talijanskoga poluotoka,
tako i u razdoblju koje je obradio preda-
vač, imala najodlučniju ulogu: s jedne strane
privrženost talijanskoga naroda prema
katolicizmu i njegovoj crkvenoj organizaci-
ji, a s druge opet sklonost za podvrgava-
nje jakim ličnostima, kao nosiocima reda i
autoriteta. I u tom novijem razdoblju iz-
među godine 1870 i 1922, koje stoji najviše
pod utjecajem stanja u Evropi naročito li-
beralističkog shvaćanja, ta dva faktora

makar prividno oslabljena, opet i tu imaju
najveće značenje u razvoju talijanskih pri-
lika. Kao dokaz za to navodi predavač či-
njenicu, da je populistička stranka, osno-
vana na katoličkim načelima, što dalje sve
to više jačala, a liberalizam da se brzo
bližao svojoj propasti naročito uslijed
vanjskopolitičkih nedaća. Liberalizam uo-
stalom rekao je predavač nije nikada u ta-
lijanskom narodu bio naročito ukorijenjen
i u potvrdu tome navodi da je Mazzini
imao u Italiji u svoje vrijeme malo prista-
ša, stvar koja je karakteristična a vrlo se
često zaboravlja. Kao rezultat tih dvaju
faktora predavač posmatra i pojavu faši-
zma i njegovo prigrabljivanje vlasti.

Nakon predavanja razgovaralo se o sta-
nju u sekciji i o potrebi jačega rada u je-
senim i zimskim mjesecima. Razgovaralo
se još o Saveznom kongresu, a nakon toga
je pročelnik zaključio sastanak.

ČLANOVIMA OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA »ISTRA« U ZAGREBU

U subotu dne 23. o. m. u 8 sati na
večer održati će se običajni članski sa-
stanak. Raspravljat će se o aktuelnim
pitanjima u vezi s kongresom u Lju-
bljani.

Pozivaju se svi članovi, da sastanku
što brojnije prisustvuju.

SASTANAK »SEKCIJE ZA MEDJUSOBNU POMOĆ« DRUŠTVA »ISTRE«

U nedjelju dne 17. o. m. održan je
članski sastanak za međusobnu pri-
pomoć sa svrhom da se informira član-
stvo društva »Istre« o važnosti te sek-
cije. Kako smo već javili ova sekcija
ima 3 kola: a) posmrtno, b) bolesničko
i c) neuposleničko kolo.

Iz izvještaja Poslovnog odbora, ko-
ji je prikazao poštovni tajnik sek-
cije g. Istenić, odbor se dao na posao
da ideju i svrhu sekcije sprovede u dje-
lo. U detalje tumačio je svrhu svakog
pojednog kola te konstatirao, da je
odaziv baš sa strane onih koji uopće
neće trebati potpore, najveći, što zna-
či dobru volju da doprinesu za one koji
će biti potpore potrebni. U toku ovog
kratkog vremena već se je pokazala
potreba, da se u Poslovni odbor privuče
više radnih sila. Stoga su se promijenila
pravila te će mjesto 5 lica, upravlja-
ti sekcijom 7 do 11 odbornika biranih
na glavnim članskim sastancima. Da se
upotpuni odbor, birani su gg. Ivan Sta-
rić, predsjednik društva »Istra« i Zlatić
Matko, ravnatelj građanske škole u
Zagrebu.

Medju članovima kroz cijelo vrijeme
sastanka vodila se živa diskusija i kod
toga pokazao se veliki interes za ciljeve
sekcije.

*

Iz Poslovnog odbora sekcije za medju-
sobnu pomoć društva »Istra«

U članstvo posmrtnog kola primlje-
ni su: Benčić A., Ljubičić M., Iverović P.
i Čeh A.

U članstvo bolesničkog kola primlje-
ni su: A. Benčić, A. Cerovac i A. Čeh.

U članstvo kola neuposlenih primlje-
ni su: A. Benčić, M. Marjanović, P. Tan-
ković, S. Petaros i A. Čeh.

Ovime se ponovno umoljava one
članove koji nisu još uplatili svojih do-
prinosu da ih uplate kako bi Sekcija
mogla u slučaju potrebe članstvu do-
djelivati poslovnikom predviđene pot-
pore.

Doprinosi mogu se uplatiti kod bla-
gajnika M. Milica ili kod g. Staroga i
tajnika Istenića.

Ig. Breznikar

Irgovina kave i čaja — Vlastita
elektropržiona i elektromlin za
mljevenje.
ZAGREB, ILICA BROJ 65
Telefon 7657

GLEDA LIŠKA DRUŽINA »ISTRA«

ki je priređala dosadaj gostovanja pod
imenom »družina Sočas«, ho nastopala odsle
le pod imenom »gledališka družina Istra«.

U FOND »ISTRE«



Emigrantsko društvo »Krn«
Črnomelj pošilja u poja-
stitev spomina pok. čla-
na Ernesta Karlavariša Din 100.—
R. P. — Velenje, za ras-
prodane blokove 50.—
U prošlom broju objavljeno „ 26.387.35

Ukupno Din 26.537.35